

Partnerství pro mír, jeho minulost a budoucnost

Sebastian L. v. Gorka je zástupcem ředitele Maďarského politologického institutu a docentem Ústavu strategických studií v Budapešti. Zabývá se otázkami bezpečnosti, armády, se zaměřením na problematiku NATO. V současné době přednáší jako hostující profesor na NATO Defense College v Římě. Jeho příspěvek, ve kterém se zamýšlí nad dalším pokračováním programu Partnerství pro mír jako důležitého nástroje evropské politické spolupráce, je převzat z letošního lednového čísla časopisu Armed Forces Journal.

* * *

V červenci loňského roku v Madridu se konal summit NATO, který mj. zřídil **Euroatlantickou radu partnerství (EAPC)**. Smyslem vzniku této rady bylo umožnit vyšší politickou spolupráci jak mezi šestnácti členy NATO, tak 27 tzv. partnerskými zeměmi. Nebyla to žádná převratná událost, protože v podstatě pouze nahradila bývalou Severoatlantickou radu pro spolupráci (NACC). Ve svých důsledcích ale představuje zásadní úspěch programu Partnerství pro mír (PPM), iniciativy, o které se americký ministr obrany William Perry v květnu 1994 vyjádřil, že má „položít základy nového evropského bezpečnostního systému, jehož centrem bude NATO“.

I když se ve zpětném pohledu Partnerství pro mír jeví jako úspěšné, na jeho počátku to vypadalo jinak. Státy, pro které byl tento program určen, tj. nově nezávislé státy (NIS) střední a východní Evropy, očekávaly od NATO víc. Chtěly se okamžitě stát řádnými členy Aliance a participovat na principu kolektivní bezpečnosti. Mnoho z nich neragovalo na program PPM dobře. Pro některé představoval jen „politiku odkladů“, respektive vytáček.

Zklamání bylo pochopitelné, ale dnes můžeme program Partnersví pro mír hodnotit z určitým historickým odstupem. Předně si musíme uvědomit, že po r. 1990 určovalo chování Aliance ve změněném bezpečnostním prostředí několik závažných faktorů. Ty měly vliv i na politiku, kterou Brusel uplatňoval vůči novým nezávislým státům.

Mezi ně patřila ztráta hlavního protivníka (tj. Varšavské smlouvy), etnické čistky v Jugoslávii, nástup nových hrozeb nekonvenční povahy (rozšiřování zbraní hromadného ničení, rozsáhlé migrace obyvatelstva atd.), umírající generální tajemník (Manfred Wörner), po kterém nastoupil Willy Claes (později politicky zdiskreditovaný). Právě s ohledem na tyto skutečnosti musí být Partnerství pro mír posuzováno jako to nejlepší řešení, které měl Brusel tehdy k dispozici.

NATO zaujalo vůči tlaku ze strany nových nezávislých států na rychlé členství a rozšíření záruk článku 5 (všichni za jednoho, jeden za všechny) pevný postoj. Místo rozšiřování prosazovalo Partnerství pro mír s tím, že partnerským zemím mohou být poskytnuty záruky podle článku 4. Jedná se o právo okamžitých konzultací s Bruselem, pokud by se tyto státy

cítily nějakým způsobem ohroženy. Diplomaté NATO se přitom měli velmi na pozoru, aby neudělali nějaké prohlášení, které by mohlo být interpretováno v tom smyslu, že PfP je cesta k řádnému členství, i když ve skutečnosti program Partnerství ve svém zakládajícím dokumentu podobné tvrzení obsahoval.

Navzdory počátečnímu negativnímu přijetí se podařilo kritiky programu PfP rychle umlčet. Dnes, po více než třech letech, se jej účastní 27 států plus 16 členů NATO, včetně dříve neangažovaných či neutrálních států, jakými jsou Švédsko nebo Rakousko. Jeho popularitu demonstrují i konkrétní aktivity, jedno cvičení následuje druhé, a to nejenom na území NATO, ale i v zemích bývalé Varšavské smlouvy.

Z počátku to byla jen společná cvičení, ale po uzavření daytonských dohod přišla skutečná zkouška ohněm. Jedná se o mise IFOR a SFOR v Bosně, které se tyto dohody pokusily realizovat. Spolu se státy NATO se misí zúčastnilo více než 20 nových nezávislých a neutrálních států. V skutečnosti to byly největší mezinárodní vojenské operace od konce druhé světové války.

Operace IFOR překročily měřítko jakéhokoli cvičení PfP. Mnozí američtí důstojníci IFOR, žijící na základnách v Maďarsku, se před autorem tohoto článku dokonce vyjádřili, že by tyto operace bez zkušeností získaných v programu Partnerství pro mír nebyly vůbec možné. Význam PFP je dnes ještě větší, protože mise typu IFOR/SFOR nekončí. Představují velkou část budoucnosti NATO. A protože se společná obrana proti potenciálnímu agresorovi stává velmi vzdáleným cílem, význam operací mimo území Aliance se bude zvyšovat.

Je zajímavé, že poté, co vojenská spolupráce dosáhla vyšší úrovně na všech stupních, se v postojích americké administrativy objevily nové momenty. Administrativa se k opakovanému volání po rozšíření NATO začala stavět příznivě. Podobně tomu bylo, když Partnerství pro mír začalo procházet jistou diferenciací. Před madridským summitem loňského roku se totiž začalo ukazovat, že PFP je nástrojem, prostřednictvím kterého se státy začínají navzájem odlišovat. Bylo sice oznámeno, že PFP je přípravou na členství, ale aktivní účast na programu automaticky nezaručuje pozvání do Aliance. Nicméně Brusel dal jasně najevo, že pokud ta která země nebude aktivní, pokud plně nevyužije příležitosti, které jí program nabízí - v rámci svých možností - pozvání ke vstupu nedostane.

Budoucnost PFP

Madrid přinesl pozvání třem zemím, Maďarsku, Polsku a České republice. Byly zahájeny akcesní rozhovory. Severoatlantická rada pro spolupráci se přeměnila na Euroatlantickou radu. Co potom s Partnerstvím pro mír? To přežilo Madrid nejen nedotčené, ale i nominálně posílené. Jaké bude jeho místo po madridském summitu? Odpověď závisí na velkém množství faktorů. Nejdůležitějším z nich je, jak bude celý proces rozšiřování zvládnut. Mnoho se mluví o druhé či o třetí vlně rozšiřování, ale dosud není znám žádný konkrétní časový plán, ani koho se to bude týkat.

Proto je dnes Partnerství pro mír ještě důležitější než před summitem. Mise mimo území států NATO, mimoválečné operace (OOTW) pod mandátem OSN či Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE) budou v dohledné budoucnosti každodenní pracovní náplní jak v Bruselu, tak Monsu. A tady bude důležité, aby NATO nejednalo jen na základě výše uvedených mandátů, ale především ve spolupráci s nečlenskými státy

NATO. Partnerství pro mír poskytne všem těmto společným misím potřebný rámec. Na rozdíl od některých fází operací v Bosně, které byly založeny na daytonských dohodách, bude třeba, aby příští multilaterální politické konzultace se všemi účastníky konfliktu a partnery, byly nepřetržité a opakované. Bude-li vylepšené PfP tak úspěšné, jako bylo to původní před madridským summitem, ve spojení s aktivní Euroatlantickou radou partnerství nebude nutná ani druhá, ani třetí vlna rozšiřování. Možná, že tímto způsobem spolu s NATO konečně vytvoří tolik chtěnou, ale stále ještě neuskutečnitelnou euro-atlantickou bezpečnostní architekturu.

Kolikrát jste už říkali: „Chystáme redukci a stěhování. Budou opravdu poslední.“ A nebyly. Není i tohle příčinou úpadku kázně a morálky armády?

Kdo v roce 1993 předpokládal, že vstoupíme do NATO? Při obraně jsme se museli spoléhat jen na sebe. Za touto větou jsou ukryty obrovské přesuny lidí a materiálu. Proto jsme tolik křičeli, aby nám politici konečně řekli, co od armády vlastně chtějí. Čekali jsme například, že někdo sdělí: vybudujte armádu, která bude schopna takového či onakého výkonu..., a my zbytek rizika ohrožení země vykryjeme politickým řešením. A nic. Pokud vstoupíme do NATO, tak bude armáda postavena před takové úkoly, které je schopna zabezpečit prostředky, jimiž disponuje... No a zbytek možného nebezpečí budou jistit politické smlouvy.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
MF Dnes 17. 6. 1998.*